

Odd Gunnar Skagestad:

Krigsfangetjenesten – er soldatopplæringen god nok?

Da sjokk-bildene fra Abu Ghraib-fengselet i Irak gikk verden over i våres, kunne noen hver fristes til å slå seg på sitt bryst og med selvgod overbevisning påpeke at dette var jo *amerikanere*, - *norske* soldater ville selvsagt aldri kunne oppføre seg slik! *Våre* mannskaper har jo både folkeskikk og anstendighet, og ikke minst, skikkelig opplæring.

Ja, så vil vi gjerne både tro og håpe.

Den internasjonale mediadekning fra de mange konfliktområder omkring i verden bekrefter at temaet *krigsfangebehandling* har fått sterk og fornyet aktualitet. Dette er et tema som også berører Norge i og med at norsk militært personell sendes ut i skarpe oppdrag i fjerne land, hvor de må takle tildels uvante situasjoner. Når det samtidig fremgår av spørreundersøkelser at offentlighetens kjennskap til krigens folkerett er nokså sparsom (i Norge opplyser således 80 % av de spurte å være ukjent med Genève-konvensjonen), er det grunn til å frykte at det består et betydelig opplæringsbehov på dette området.

Av dagspressen har blant annet Dagbladet rettet søkelyset på problemet, spesielt i en lederartikkel 8. juli i år, hvor man under overskriften ”Soldatetikk” kunne lese følgende kraftsalver:

- Undersøkelsen MMI har foretatt om norske soldaters kunnskaper om Genèvekonvensjonen og folkerett i krig, er skremmende lesning og bør få umiddelbare følger. Omkring en firedel av de spurte fikk den relevante opplæringen etter at undersøkelsen ble foretatt, så formelt har de i alle fall en unnskyldning for sine gale svar. At medlemmer av Telemarksbataljonen, som både har fått opplæring og vært i utenlandstjeneste, også bommer stygt, er langt verre. Eller hva skal vi si om at en av fem i begge gruppene mener det er greit å angripe sivile dersom de frivillig har hjulpet stridende, at under halvparten av begge gruppene vil tillate fanger å sende beskjeder til slektninger, og at vel en av fire i Telemarksbataljonen enten ville drept eller ikke vet om de ville drept en krigsfange som har overgitt seg?
- Flere av dem som har vært i utenlandstjeneste, hevder at det er forskjell på regler og virkelighet. Dermed bekrefter de at det er meget farlig for en krigsfange å falle i norske hender.

Så langt tabloidavisen som roser seg av sine ”sterke meninger”. Hvorvidt avisen denne gang – hvilket stundom forekommer – har kommet i skade for å ytre seg i sterkeste laget, skal være usagt. Uansett er dette et tema som krever seriøs oppmerksomhet, og det gjelder ikke bare – som ovenstående linjer er rettet mot – *krigsfangebehandling*, men *krigsfangetjenesten* i hele sin bredde, det vil si de tre disiplinene *Opptreden som krigsfange*, *Behandling av krigsfanger* samt *Avhørsmetoder og –teknikker*.

MMI-undersøkelsen kan tyde på at det også innen våre væpnede styrker består et behov for å styrke opplæringen når det gjelder disse disiplinene.

Undertegnede bakgrunn for å ytre seg på dette området, går tilbake til min tjenestegjøring i 1968 som sersjant (ass S-2 og ass G-2) ved staben i Troms Landforsvar (Bardufoss/Heggelia) samt senere årvisst deltagelse som avhører i Luftforsvarets årlige ESCAPE-øvelser i tidsrommet 1968-76. Mine tjenestefunksjoner i Troms Landforsvar omfattet en rekke instruksjonsoppdrag, i første rekke innen diverse E- og S-disipliner (feltsikkerhet, dokumentsikkerhet, sambandssikkerhet, kjenningstjeneste, avhørsvirksomhet m.v.) på stabsnivå såvel som ute ved de tallrike underliggende avdelinger. I den grad eksisterende instruksjonsmaterieell var tilgjengelig, ble dette benyttet. Når det spesielt gjaldt instruksjon i de tre disiplinene opptreden som krigsfange, behandling av krigsfanger samt avhørsmetoder og –teknikker, forefant imidlertid intet egnet materiale. Jeg utarbeidet derfor mine egne instruksjonsopplegg – kortfattede maskinskrevne hefter med tekster for forelesninger kombinert med praktiske øvelser. Disse ble benyttet med positive erfaringer. Spesielt kan erindres at mannskapene – yrkesmilitære såvel som vernepliktige – gjennomgående la for dagen en sterk og aktiv interesse for den instruksjon som ble gitt i Genèvekonvensjonens regelverk for krigsfangebehandling og –opptreden.

Jeg har ikke senere kommet under vær med at det skulle forefinnes instruksjonsmateriale som på tilsvarende lettfattelige men samtidig grundige måte gir våre soldater en innføring i Genèvekonvensjonen, med fokus på dens praktiske relevans for de ulike disipliner som inngår i krigsfangetjenesten.

Dette er et tema som idag – 36 år senere - ikke har tapt sin aktualitet og relevans. Det gjelder også den konkrete kunnskap og de konkrete ferdigheter som dengang ble søkt formidlet.

Som mangeårig NROF-medlem og som far til fire sønner som har tjenestegjort i ulike deler av Forsvaret, har jeg ikke kunnet unngå å holde vedlike en viss interesse for hvordan E- og S-disiplinene holdes i hevd i dagens norske forsvar. Mitt inntrykk er at spisskompetansen trolig er betydelig. Avhørstrening og TIMMA ("trening i motstand mot avhør") sies å være både mer omfattende og mer profesjonelt lagt opp enn den gang undertegnede fikk sin opplæring som avhører ved den daværende HSES på Huseby. Det er neppe på dette plan problemet ligger. Faren er at det lett kan komme til å skorte på elementære praktiske kunnskaper og ferdigheter, dersom profesjonaliteten på dette mer prosaiske plan blir offer for manglende prestisje.

Det forstemmende bilde som forannevnte MMI-undersøkelser avtegner, gjelder primært den mangelfulle kjennskap til det elementære regelverk av rettigheter og plikter som er nedfelt i Genèvekonvensjonen av 12. august 1949 om krigens folkerett – et regelverk som utgjør selve grunnlaget for opplæringen i og utøvelsen av de praktiske ferdigheter som inngår i E- og S-disiplinene.

Også basis-kunnskaper og –ferdigheter må innlæres, oppøves og holdes i hevd. Dersom disse hensyn ivaretas godt nok med dagens opplæring av mannskapene, er det utmerket. Kan vi ubetinget fastslå at så er tilfelle?